



## بررسی اثر استانداردهای حسابداری ایران بر ضریب واکنش سود

محمدرضا شورورزی

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد نیشابور (مسئول مکاتبات)

افسانه افروزمنش

دانش آموخته کارشناسی ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد نیشابور

تاریخ دریافت: ۹۰/۳/۸

تاریخ پذیرش: ۹۰/۸/۱۸

### چکیده

با توجه به اهمیت استانداردهای حسابداری و ضریب واکنش سود، در این تحقیق، مدلی با استفاده از استانداردهای حسابداری ایران برای ارزیابی ضریب واکنش سود ارائه شده است. ضریب واکنش سود یکی از معیارهای کیفیت اطلاعات حسابداری و از روش‌های ارزیابی کیفیت سود می‌باشد. بدین منظور ۱۰۷ شرکت از شرکت‌های فعال در بورس اوراق بهادار به عنوان نمونه آماری انتخاب گردید. ضریب واکنش سود برای دو مقطع زمانی، پنج سال قبل از اجرای استانداردهای حسابداری (سال‌های ۷۵ تا ۷۹) و پنج سال بعد از اجرای استانداردهای حسابداری (سال‌های ۸۰ تا ۸۴) مورد بررسی قرار گرفته است و برای آزمون فرضیه از آزمون‌های تحلیل همبستگی و آزمون آنالیز واریانس استفاده گردیده است.

نتیجه حاصل از آزمون فرضیه تحقیق نشان می‌دهد که تفاوت معناداری بین ضریب واکنش سود شرکت‌ها قبل و بعد از اجرای استانداردهای حسابداری وجود دارد.

**واژه‌های کلیدی:** استانداردهای حسابداری، ضریب واکنش سود، کیفیت سود، نرخ فرصت‌های رشد.

## ۱- مقدمه

یکی از پیش‌شرط‌های بنیادی برای جلب اطمینان سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان در جهت فعالیت‌های سازنده اقتصادی و سرانجام بالندگی اقتصادی، تهیه و ارائه اطلاعاتی است که در انجام تصمیم‌گیری‌های مالی، اقتصادی و تجاری سودمند واقع شود. چنین اطلاعاتی ضمن فراهم آوردن زمینه فعالیت کار و اثربخشی بازارهای سرمایه موجب کمک به دولت در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها در امور اقتصادی و اداره عملیات واحدهای تجاری می‌شود. هم‌اکنون در کشورهای پیشرفته، صورت‌های مالی به عنوان مهمترین منبع اطلاعاتی برای انعکاس نتایج عملکرد و وضعیت مالی و جریان‌های نقدی واحدهای تجاری شناخته شده است. از طرفی یکی از مهم‌ترین الزامات تهیه و ارائه اطلاعات مالی با کیفیت مطلوب، وضع و تدوین اصول و استانداردهای حسابداری و رعایت آنها در عمل است.

استانداردهای حسابداری بر کار و فعالیت حسابداران تأثیر می‌گذارند. این استانداردها مرتب تغییر کرده، اضافه و حذف می‌شوند؛ برای انجام دادن کارهای حسابداری، استانداردها، مقررات ساده و عملی ارائه می‌کنند. استانداردهای حسابداری معمولاً به عنوان قواعدی پایدار مورد پذیرش همگان قرار می‌گیرند، تا آن حد که صورت‌های مالی که در تهیه آنها اصول حسابداری رعایت نشده است با گزارش مردود (و یا مشروط) حساب‌برسان مواجه می‌شوند. همچنین دقت در تدوین استانداردی که کمتر قابل تفسیر باشد بر کیفیت گزارشگری مالی می‌افزاید. کیفیت سود نیز بخشی از کیفیت گزارشگری مالی است که مطالعات زیادی را در ادبیات حسابداری به خود اختصاص داده است [اصغری، ۱۳۸۴].

یکی از معیارهای کیفیت سود، بررسی همبستگی بین سود و بازده سهام و قدرت توضیح دهندگی سود است.

ضریب واکنش سود<sup>۱</sup> بیانگر میزان توانایی سود برای توضیح تغییرات بازده سهام می‌باشد. هر چه این ضریب بالاتر باشد توان توضیح تغییرات بازده سهام بیشتر است و فرض می‌شود کیفیت سود بالاتر است [کردستانی، ۱۳۸۳].

## بیان مسئله

حسابداری به عنوان یک سیستم اطلاعاتی، مبتنی بر پردازش و تحلیل اطلاعات مالی است و هر نظام تحلیلی لازم است بر یک سلسله از قواعد و اصول مشخص استوار باشد. استانداردهای حسابداری بر گرفته از اصول و مفاهیم اولیه حسابداری هستند و تا حدی می‌توان گفت جلوه‌های عملی اصول و مفاهیم اولیه حسابداری در این استانداردها دیده می‌شود [اصغری، ۱۳۸۴].

استانداردها راهنمای عمل افراد حرفه هستند. آنها خط مشی اعضا حرفه را مشخص کرده و رهنمودهایی برای مواجهه با مشکلات ارایه می‌دهند. از طرفی سود خالص گزارش شده توسط واحدهای تجاری که یکی از عناصر و اقلام صورت‌های مالی است در بسیاری از روش‌های ارزیابی عملکرد و تعیین ارزش یک شرکت مورد استفاده قرار می‌گیرد. به همین جهت اگر سیستم گزارشگری مالی بتواند اطلاعات کمی و کیفی را که تحلیل‌گران مالی و سایر استفاده‌کنندگان گزارش‌های مالی جهت ارزیابی کیفیت سود نیاز دارند ارائه نماید، تصویر بهتری از وضعیت مالی و عملکرد واحد تجاری بدست می‌آید. یکی از روش‌های اندازه‌گیری کیفیت سود، ضریب واکنش سود می‌باشد. فراهم آوردن شواهدی در مورد چگونگی تأثیر استانداردهای حسابداری بر ضریب واکنش به ارزیابی فرآیند تدوین استاندارد در این مورد کمک می‌کند.

در تحقیق‌های انجام شده در ایران عوامل مؤثر بر ضریب واکنش سود بررسی شده است و لی تأثیر اجرای استانداردهای حسابداری ایران بر ضریب واکنش سود مورد توجه قرار نگرفته است. به همین دلیل در این تحقیق به دنبال بررسی این مطلب هستیم که ضریب واکنش سود بعد از اجرای استانداردهای حسابداری ایران، بهبود یافته است یا خیر؟

## دلایل تدوین استانداردها

بلکوبی برای تدوین استانداردهای حسابداری دلایل زیر را عنوان می‌کند:

### ارزیابی کیفیت سود

معیارهای مختلفی برای ارزیابی کیفیت سود در تحقیقات حسابداری بکار رفته است که هر کدام نقاط قوت و ضعفی دارد [کردستانی، ۱۳۸۳].

#### • قابلیت پیش بینی سود<sup>۴</sup>

وقتی ارقام تاریخی سود توان پیش بینی سود های آتی را دارا باشد، امکان ارزیابی سودآوری آتی و چشم انداز آتی جریان نقدی فراهم می شود و فرض می شود ارقام سود از کیفیت بالایی برخوردار است. بیانیه مفهومی شماره (۱) هیأت استانداردهای حسابداری مالی<sup>۵</sup> آمریکا (۱۹۷۸) بیان می دارد، گزارشگری مالی برون سازمانی باید اطلاعاتی فراهم کند که در ارزیابی مبلغ، زمان بندی و ابهام مرتبط با چشم انداز آتی جریان نقدی ورودی به شرکت مفید واقع شود. تأکید بیانیه بر ارزیابی جریان نقدی ورودی و اهمیت پیش بینی های سود برای این منظور، به عنوان نقطه قوت رویکرد قابلیت پیش بینی سود به عنوان معیار اندازه گیری کیفیت سود به شمار می آید.

#### • مربوط بودن سود به ارزشیابی سهام

وقتی تغییرات سود توان توضیح تغییرات قیمت سهام را دارا باشد فرض می شود کیفیت سود بالا است. مزیت این روش این است که نیاز به یک فاصله زمانی مشخصی نیست و نقطه ضعف آن این است که از این تعداد بسیار زیاد مدل های ارزشیابی باید یک مدل انتخاب شود.

#### • محتوای اطلاعاتی سود

ضریب واکنش سود بیانگر میزان توانایی سود برای توضیح تغییرات بازده سهام می باشد. هر چه این ضریب بالاتر باشد توان توضیح تغییرات بازده سهام بیشتر است و فرض می شود کیفیت سود بالاتر است. نقطه قوت محتوای اطلاعاتی سود این است که از روش مربوط بودن به ارزشیابی توانایی بیشتری دارد، زیرا از یک فاصله زمانی کوتاه برای مطالعه اثر تغییرات غیر منتظره سود بر تغییرات قیمت سهام استفاده می کند و محتوای اطلاعاتی سود را دقیق تر بیان می کند. نقطه ضعف این رویکرد همان انتخاب یک مدل صحیح برای اندازه گیری بازده غیر عادی است و احتمال آلودگی اطلاعات (رویدادها) وجود دارد.

(۱) صورت های مالی که بر اساس استانداردهای حسابداری تهیه شده اند، در مورد وضعیت مالی، نتایج عملیات و شیوه رفتار شرکت، اطلاعات لازم را در اختیار استفاده کنندگان از اطلاعات مالی، قرار می دهند. بدون تبعیت از این استانداردها صورت های مالی فاقد ویژگی های کیفی لازم خواهند بود.

(۲) استانداردها، رهنمودها و مقررات اجرایی را به حسابرسان و حسابداران خبره ارائه می کنند و آنها را قادر می سازند تا در حرفه تخصص، اعتبار و صداقت خود را حفظ کنند.

(۳) در مورد متغیرهای گوناگونی که به نظر می رسد برای محاسبه مالیات ها، تدوین مقررات حاکم بر شرکت ها، برنامه ریزی و ... لازم هستند، استانداردها، پایگاه های اطلاعاتی ارائه می کنند.

(۴) آنها موجب تشویق همه افراد و گروه های علاقه مند به رعایت اصول می شوند [بلکوبی، ۱۳۸۱].

### اهمیت ارزیابی کیفیت سود

فرانسیس و همکاران<sup>۲</sup> (۲۰۰۳) معتقدند که سرمایه گذاران از کیفیت سود به منظور تشخیص اطلاعات مربوط به سود استفاده می نمایند. "در نتیجه کیفیت سود مورد علاقه سرمایه گذاران فعلی و بالقوه می باشد و همچنین در فرایند قراردادهای نیز مورد توجه قرار می گیرد." [اسچپیر و وینسنت، ۲۰۰۳].

"مطابق با مفهوم سودمندی تصمیم که توسط هیئت استانداردهای حسابداری مالی آمریکا ارائه گردید، کیفیت سود و بصورت عام تر کیفیت گزارشگری مالی مورد علاقه کسانی است که از گزارش های مالی برای تصمیم گیری های سرمایه گذاری و انعقاد قراردادهای مختلف استفاده می کنند." علاوه بر این می توان گفت که از دیدگاه تدوین کنندگان استاندارد کیفیت گزارش های مالی به صورت غیر مستقیم نشان دهنده کیفیت استانداردهای گزارشگری مالی می باشد [نادری نورعینی، ۱۳۸۵].

• **ضریب واکنش سود در رگرسیون سود و بازده**

ضریب واکنش سود نشان می دهد به ازای یک ریال تغییر در سود هر سهم، تغییر در قیمت سهام چه مبلغی خواهد بود. در واقع، ضریب واکنش سود همان ضریب شیب رگرسیون بازده غیر عادی سهام و سود غیر منتظره شرکت است.

میلر و مودیگلیانی چندین عامل تعیین کننده ضریب واکنش سود را به شرح زیر شناسایی کرده اند [میلر و مودیگلیانی، ۱۹۶۱]:

- هزینه سرمایه : هزینه سرمایه منجر به ضریب واکنش سود پایین تر می شود.
- اهرم مالی : اهرم مالی بالاتر منجر به ضریب واکنش سود پایین تر می شود.
- فرصت های رشد : هر چه رشد مورد انتظار بیشتر باشد، ضریب واکنش سود بالاتر خواهد بود.
- نرخ بهره بدون ریسک : در نظریه مدل قیمت گذاری دارایی های سرمایه ای<sup>۶</sup>، هزینه سرمایه شرکت به نرخ بدون ریسک، صرف ریسک بازار و ریسک سیستماتیک دارایی های شرکت تجزیه می شود. هر چه نرخ بهره بدون ریسک بالاتر باشد، ضریب واکنش سود پایین تر خواهد بود.
- صرف ریسک بازار : صرف ریسک بالاتر منجر به ضریب واکنش سود پایین تر می شود.
- ریسک سیستماتیک دارایی های شرکت یا صنعت خاص: ریسک بالاتر منجر به ضریب واکنش سود پایین تر می شود.
- ریسک عملیاتی<sup>۷</sup> شرکت : ریسک عملیاتی بالاتر منجر به ضریب واکنش سود پایین تر می شود.
- تورش<sup>۸</sup> بودن سود حسابداری: برآورد ضریب واکنش سود تحت تأثیر رویه های حسابداری قرار می گیرد که به طور منظم برای تعیین سودهای پایدار می باشد. یعنی اگر سودهای حسابداری به سمت بالا جهت دار باشد به سمت پایین جهت دار خواهد بود.

- تحریف<sup>۹</sup> سود حسابداری: تحریف کامل سود حسابداری برآورد ضریب واکنش سود را به سمت صفر سوق می دهد.
- قواعد تقسیم بازده بین دارندگان اوراق بهادار (اعتبار دهندگان و سهامداران) بر ضریب واکنش سود تأثیر می گذارد. زیرا این قواعد بر ریسک سهامداران تأثیر دارد.
- پایداری<sup>۱۰</sup> ( ثبات) سود: سودهای پایدار منجر به ضریب واکنش سود بالاتر می شود.
- قابلیت پیش بینی سود: هر چه توانایی سودهای گذشته برای پیش بینی سودهای آتی بیشتر باشد، ضریب واکنش سود بالاتر خواهد بود.
- اندازه شرکت: اندازه شرکت همبستگی مثبتی با خطای اندازه گیری سود دارد. انتظار می رود ضریب واکنش سود شرکت های بزرگ پایین تر باشد.
- صنعت: اگر شرکت متعلق به صنعتی باشد که انتظار می رود تغییرات مثبت در سودهای جاری آن پایدار باشد، ضریب واکنش سود آن صنعت بالاتر خواهد بود.
- عدم اطمینان: وقتی عدم اطمینان بیشتری در مورد سودهای آتی وجود دارد، اعلان آن محتوای اطلاعاتی بیشتری دارد. بنابراین وقتی عدم اطمینان بیشتر باشد ضریب واکنش سود بالاتر است.

• **پایداری سود**

سوال از ماهیت سودهای گزارش شده و ارتباط آن با ارزشیابی شرکت با تأکید بر اهمیت ضریب واکنش سود، مورد آزمون تجربی قرار گرفته است. سوال این است که ضریب واکنش سود چه ارتباطی با پایداری سودهای غیر منتظره دارد؟ در واقع میزان واکنش قیمت سهام شرکت به تغییرات جدید در سود، همان ضریب واکنش سود است که نشان می دهد چگونه تغییرات جدید سود انتظارات سهامداران از منافع آتی که به آن دل بسته اند را تحت تأثیر قرار می دهد. تحقیقات صورت گرفته در این زمینه ( کورمندی و لایپ<sup>۱۱</sup>، ۱۹۸۷ و ایستون و زمیجوسکی<sup>۱۲</sup>، ۱۹۸۹) نشان دهنده وجود همبستگی

مثبت بین ضریب واکنش سود و معیار پایداری سود می باشد.

### پیشینه تحقیق

نوروزبگی (۱۳۸۶) در تحقیقی با عنوان «محتوای اطلاعاتی اعلامیه های سود هر سهم بر اساس ضریب واکنش سود» به بررسی ارتباط بین تغییرات عایدی هر سهم پیش بینی شده و واقعی و تغییرات بازده سهام در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار پرداخته است. او تعداد ۱۴۱ شرکت از شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار را در طی سال های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۴ بررسی نمود و از مجموعه ی عوامل متعدد مؤثر بر ضریب واکنش سود، سه عامل ریسک سیستماتیک، اندازه شرکت و نرخ فرصت های رشد را به عنوان متغیرهای توضیحی مدل خود انتخاب کرده و در مدل رگرسیون قرار داد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه ی فوق، وجود رابطه هم جهتی را میان تغییرات عایدی هر سهم پیش بینی شده و تغییرات بازده سهام نشان داد. بدین ترتیب با افزایش میزان تغییر در عایدی هر سهم پیش بینی شده، تغییرپذیری بازده سهام نیز افزایش می یابد. هم چنین بخش عمده اثر تغییرات در پیش بینی عایدی هر سهم که در بازه های نزدیک رخ می دهد، در مدت زمان طولانی تری روی قیمت اثر می گذارد.

شورورزی (۱۳۸۷) تحقیقی را تحت عنوان «استفاده از خصوصیات کیفی مفاهیم نظری گزارشگری مالی برای ارزیابی کیفیت سود» انجام داد. در این تحقیق چهار فرضیه مطرح شده است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه های اول و دوم پس از حذف شرکت های زیان ده نشان داد که ضریب واکنش سود و قدرت توضیحی سود ( $R^2$ ) در پورتفوی شرکت های با کیفیت سود بالا با پرتفوی شرکت های با کیفیت سود پایین تفاوت معناداری وجود ندارد. فرضیه سوم و چهارم نشان داد که ضریب واکنش سود و قدرت توضیحی سود ( $R^2$ ) بین پورتفوی شرکت های با سود قابل اتکای بیشتر و مربوط بودن پایین تفاوت معناداری وجود دارد.

کورمندی و لایپ (۱۹۸۷) تحقیقی را با عنوان «تغییرات سود، ثبات سود<sup>۱۳</sup> و بازده سهام»، انجام دادند.

آنها معتقدند که تا پیش از این تحقیق، در خصوص مطالعات پیرامون رابطه بین سود و بازده یک سوال همواره مطرح بوده و آن این است که سود گزارش شده شامل اطلاعاتی است که در تشخیص ارزش سهام شرکت، بازار از این اطلاعات استفاده می کند. آنها عنوان کردند با فرض اینکه سود اطلاعات مفید ارائه می کند، سوال دومی مطرح می شود با این عنوان که ماهیت اطلاعات در سود گزارش شده چیست و چگونه با ارزش شرکت مرتبط است. جهت پاسخ دادن به این سوال بر روی بزرگی ارتباط بین سود و بازده و نیز آزمون چگونگی این بزرگی در ویژگی های سری زمانی سود ها تمرکز کردند. در واقع آنها با طرح این پرسش به واکنش های تفاضلی بازار به اجزای گوناگون سود توجه کردند. پیش بینی آنها این بود که احتمالاً بزرگی ارتباط بین بازده سهام و سود، وابسته به تداوم روند سود آوری است.

آنها داده های ۱۴۵ شرکت را برای سال های ۱۹۴۷ - ۱۹۸۰ مورد مطالعه قرار دادند. نتایج تحقیق آنها نشان داد که ضریب واکنش سود همبستگی مثبتی با پایداری سود دارد. بدین ترتیب اولین عامل مؤثر بر ضریب واکنش سود با عنوان پایداری سود مشخص گردیده است. کولینز و کوتاری<sup>۱۴</sup> (۱۹۸۹) در تحقیق خود با عنوان «یک تجزیه و تحلیل بین المللی و مقطعی عرضی از عوامل تعیین کننده ضریب واکنش سود»، به بررسی رابطه بین ریسک سیستماتیک و ضریب واکنش سود پرداختند و دریافتند که تنها تنزیل کننده (کاهش دهنده) ضریب واکنش سود، ریسک سیستماتیک ( $\beta$ ) است. بعلاوه آنها دریافتند که عامل نرخ فرصت های رشد نیز به شکل مثبت بر ضریب واکنش سود تأثیرگذار است در واقع پژوهش آنها نشان داد همان گونه که ضریب واکنش سود، آزمون صریح روابط بین قیمت ها و بازده ها را که در مدل ارزش گذاری مالی نهفته است، امکان پذیر می سازد می توان با دخالت دادن متغیرهای ریسک سیستماتیک و رشد برخی تفاوت های همزمانی ضریب واکنش سود را تبیین کرد.

ایستون و زمیجوسکی (۱۹۸۹) در تحقیق خود با عنوان «تجزیه و تحلیل عرضی واکنش بازار سهام به اعلامیه های سود حسابداری»، پی بردند که ضرایب

واکنش سود نوعاً کمتر از حد انتظار هستند. این یافته، علاقمندی آنها را برای توجه همزمان به متغیرهای ریسک و رشد و تداوم یا پایداری برانگیخت و به بررسی ارتباط بین ریسک و پایداری سود پرداختند.

آنها داده های ۱۵۰ شرکت را برای حداقل ۲۰ فصل طی سال های ۱۹۶۰ - ۱۹۸۰ مورد مطالعه قرار دادند. شواهد حاکی از وجود همبستگی مثبت بین ضریب واکنش سود و معیار پایداری سود است به عبارت دیگر هر چقدر پایداری بیشتر باشد با کنترل متغیرهای ریسک و رشد، ضریب واکنش سود بالاتر است و این همبستگی مستقل از ریسک سیستماتیک سهام است. همبستگی بین ضریب واکنش سود و ریسک نیز پس از کنترل برای پایداری سود منفی است ولی در همه موارد معنی دار نیست.

کوهلیک و وارفیلد<sup>۱۵</sup> (۲۰۰۵) در تحقیق خود با عنوان «تأثیر استانداردهای حسابداری بر مبنای اصول بر کیفیت حسابداری»، تأثیر چهار استاندارد حسابداری حقوق بازنشستگی، سایر مزایای پس از بازنشستگی، مالیات ها و سرمایه گذاری ها را بر معیارهای کیفیت حسابداری طی سال های ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۲ مورد بررسی قرار دادند. هم چنین قدرت توضیحی سه مدل ارزشیابی ارزش دفتری هر سهم عادی، سود هر سهم و مدلی که از هر دو متغیر تشکیل شده را بررسی کردند. فرضیه تحقیق عبارتست از: معیارهای کیفیت حسابداری بعد از پذیرش استانداردهای حسابداری افزایش می یابند.

نتایج نشان داد که اجرای چهار استاندارد ذکر شده بر کیفیت حسابداری مؤثر است. اجرای استاندارد حقوق بازنشستگی و سایر مزایای پس از بازنشستگی منجر به افزایش کیفیت حسابداری در مورد خطای پیش بینی و پراکندگی پیش بینی می شوند. کاهش خطاهای پیش بینی و پراکندگی پیش بینی با بهبود تحلیل گران، توانایی پیش بینی آن ها و درک آن ها از تأثیر استانداردهای منطبق بر ترازنامه بر تغییرپذیری درآمدها، هماهنگ است. با اجرای استاندارد سرمایه گذاری ها کیفیت حسابداری در هر چهار معیار افزایش یافته است.

کوهلیک و وارفیلد (۲۰۰۸) در تحقیق خود با عنوان «تأثیر استانداردهای حسابداری بر کیفیت حسابداری»،

تأثیر استانداردهای حسابداری آمریکا را بر کیفیت حسابداری بررسی کردند. آنها در تحقیق خود چهار معیار کیفیت حسابداری را مورد بررسی قرار دادند که شامل خطاهای پیش بینی و پراکندگی تحلیل گر، ثبات سود، ضریب واکنش سود و معیار کیفیت ارقام تعهدی می باشد. نتایج حاصل از تحقیق آنها نشان داد که تفاوتی در پراکندگی پیش بینی سود یا ثبات سود قبل و بعد از الزام به رعایت استانداردهای حسابداری در طی دوره مورد بررسی وجود ندارد. کاهش خطاهای پیش بینی تحلیل گر با پیروی از استانداردهای جدید جهت پیش بینی سود همخوانی دارد. ضریب واکنش سود و کیفیت ارقام تعهدی نیز کاهش می یابد.

آن ها همچنین با استفاده از سه مدل ارزیابی شامل مدل ارزش دفتری هر سهم، مدل سود هر سهم و مدلی ترکیبی از هر دو متغیر، تغییرات طی زمان در قدرت توضیحی ( $R^2$  تعدیل شده) را مورد بررسی قرار دادند. قدرت توضیحی ( $R^2$  تعدیل شده) را از تخمین های سالانه این سه معادله، قبل و بعد از اجرای هر استاندارد برآورد و سپس مقایسه کردند. آن ها هیچ تفاوتی بین دوره قبل و دوره بعد از بکارگیری استانداردهای حسابداری برای ارزش دفتری هر سهم و مدل ترکیبی نیافتند اما کاهش قابل ملاحظه ای را در قدرت توضیحی مدل سود هر سهم بعد از اجرای استاندارد پیدا نمودند.

### تدوین فرضیه ی تحقیق

یکی از مهم ترین الزامات تهیه و ارائه اطلاعات مالی با کیفیت مطلوب، وضع و تدوین اصول و استانداردهای حسابداری و رعایت آنها در عمل است. از آنجا که استانداردهای حسابداری ایران معیار و ضوابط شناسایی و اندازه گیری دارایی ها، بدهی ها، درآمد و هزینه را در صورت های مالی، از جمله صورت های مالی شرکت های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار مشخص می کند، رعایت این استانداردها تا آنجا حائز اهمیت است که مقبولیت صورت های مالی در حسابرسی سالانه واحدهای تجاری به رعایت این استانداردها وابسته است.

از طرفی اطلاعاتی که در صورت های مالی ارائه می شود در صورتی مفید خواهد بود که از ویژگی های کیفی

سایرین اولویت داشته و می توانند در ظرف مهلت مقرر از حق خود استفاده نمایند. این حق دارای ارزش مبادلاتی است.

**مزایای ناشی از سود سهمی یا سهام جایزه:** برخی شرکت ها ترجیح می دهند که سود را به صورت سهام جایزه به سهامداران پرداخت نمایند. بنابراین به جای سود نقدی، تعدادی سهام به سهامداران تخصیص می یابد.

#### متغیر مستقل:

$\Delta EARN$ : تغییر در سود عملیاتی تقسیم بر ارزش بازاری حقوق صاحبان سهام در ابتدای سال می باشد.

#### متغیرهای کنترلی:

**عامل اندازه (MV):** بیانگر ارزش بازار حقوق صاحبان سهام شرکت است که برای کنترل اندازه ی شرکت به کار می رود.

**عامل نرخ فرصت های رشد:** بیانگر نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام (MB) است که برای کنترل نرخ فرصت های رشد به کار می رود.

#### روش تحقیق

این تحقیق از نظر منطبق به کار برده شده در آن استقرائی و از نظر نتایج آن نیز کاربردی می باشد. همچنین روش انجام آن از نوع تحقیقات همبستگی است و جزء تحقیقات مقطعی طبقه بندی می شود. روش شناسی تحقیق نیز از نوع پس رویدادی می باشد زیرا از اطلاعات واقعی گذشته استفاده شده است. از سوی دیگر بر اساس چگونگی جمع آوری داده ها، این تحقیق، تحقیق توصیفی است.

#### جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری شامل شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار و قلمرو زمانی آن از ابتدای سال ۱۳۷۵ تا پایان سال ۱۳۷۹ (سال های قبل از اجرای استاندارد) و از ابتدای سال ۱۳۸۰ تا پایان سال ۱۳۸۴ (سال های بعد از اجرای استاندارد) می باشد.

اطلاعات مالی برخوردار باشد. در واقع اگر سیستم گزارشگری مالی بتواند اطلاعات کمی و کیفی را که تحلیل گران مالی و سایر استفاده کنندگان گزارش های مالی جهت ارزیابی کیفیت سود نیاز دارند، ارائه نماید؛ تصویر بهتری از وضعیت مالی عملکرد واحد تجاری بدست می آید.

ضریب واکنش سود یکی از روش های اندازه گیری کیفیت سود می باشد که اخیراً در تحقیقات حسابداری مورد توجه قرار گرفته و تأثیر عوامل مختلفی بر روی آن بررسی شده است. لذا در این تحقیق با توجه به اهمیت استانداردهای حسابداری، برای بررسی اثر این استانداردها بر ضریب واکنش سود، فرضیه ی تحقیق به شکل زیر ارائه می گردد: استانداردهای حسابداری بر ضریب واکنش سود تأثیر گذار است.

#### مدل مورد استفاده جهت آزمون فرضیه

برای ارزیابی ضریب واکنش سود، مدل ذیل برای دو دوره زمانی ۵ سال قبل از اجرای استانداردهای حسابداری و ۵ سال بعد از اجرای استانداردهای حسابداری مورد آزمون قرار می گیرد:

$$RETURN_{it} = \beta_0 + \beta_1 \Delta EARN_{it} + \beta_2 MV + \beta_3 MB + \varepsilon_{it}$$

#### تعریف عملیاتی متغیرها

##### متغیر وابسته

بازده سهام عادی (RETURN)، عبارتست از مجموعه عایداتی که در طول یک دوره مالی به شرح ذیل به دارنده سهم تعلق می گیرد: [قائمی و طوسی، ۱۳۸۴] **تغییر قیمت:** تغییرات قیمت سهم طی یک دوره، به عنوان یکی از عوامل اصلی بازده است که اصطلاحاً تحت عنوان Capital Gain از آن نام برده می شود.

**سود نقدی هر سهم:** که پس از کسر مالیات به سهامداران پرداخت می شود و تحت عنوان Dividend نامیده می شود.

**مزایای ناشی از حق تقدم خرید سهام:** سهامداران شرکت های سهامی عام در خرید سهام جدیدی که پس از افزایش سرمایه توسط شرکت منتشر می شود، نسبت به

توسط نمودار چندک چندک به بررسی مشاهدات پرت پرداختیم. در نمونه آماری، داده ی پرت مشاهده نشد.

پس از آن، آزمون مناسب بودن مدل آماری و آزمون نرمال بودن داده ها انجام شد. آزمون نرمال بودن داده ها یکی از شرایط مدل رگرسیون می باشد و اگر نرمال بودن داده ها برقرار نباشد، نتایج ما شرایط لازم را ندارد. همچنین از تحلیل ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده و پس از محاسبه ضریب همبستگی، در مورد وجود یا عدم وجود رابطه معنی دار بین متغیرهای مستقل و وابسته (آزمون معنی داری ضریب همبستگی) اظهار نظر شده است. پس از آن از معادله رگرسیون چند متغیره، استفاده شده و با استفاده از رگرسیون و ضرایب تعیین بدست آمده  $R^2$  (و با توجه به اطلاعات خروجی از نرم افزار SPSS در مورد نتیجه آزمون فرضیه، قبل از اجرای استانداردهای حسابداری و بعد از آن، اظهار نظر شده است.

#### آزمون فرضیه تحقیق

از برازش دادن مدل  $RETURN_{it} = \beta_0 + \beta_1 \Delta EARN_{it} + \beta_2 MV + \beta_3 MB + \varepsilon_{it}$  بر داده ها برای سال های قبل از اجرای استاندارد (سال های ۷۵ تا ۷۹) نتایج زیر بدست آمده است:

نمونه آماری از کل جامعه آماری بر اساس معیارهای زیر انتخاب شدند:

- شرکت ها قبل از سال ۱۳۷۴ در بورس پذیرفته شده باشند.
  - شرکت ها در طول سال های ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۴ معاملاتشان دچار وقفه نشده باشند و سهام آن ها در طول سال های مذکور در بورس فعال باشد.
  - به لحاظ افزایش قابلیت مقایسه، دوره مالی آنها، منتهی به اسفند ماه بوده است.
  - شرکت هایی که طی سال های ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۴ تغییر سال مالی نداده اند.
- بر مبنای این معیارها، تعداد ۱۰۷ شرکت انتخاب گردید.

#### روش جمع آوری داده ها

برای محاسبه متغیرهای تحقیق از صورت های مالی و یادداشت های پیوست استفاده شده است. به منظور دستیابی به این اطلاعات و اطلاعات مربوط به قیمت سهام از بانک های اطلاعاتی تدبیرپرداز و ره آورد نوین استفاده گردیده است.

به این ترتیب کلیه اطلاعات مورد نیاز جمع آوری و وارد نرم افزار Excel شده و جهت آزمون آماری فرضیه ی تحقیق از نرم افزار SPSS استفاده گردیده است. در ابتدا

جدول ۴-۳-۲ الف) آماره های رگرسیون

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد	آماره دوربین واتسن
۰,۴۶۹	۰,۲۲	۰,۱۹	۰,۱۸۱	۲,۰۵

جدول ۴-۳-۲ ب) آنالیز واریانس

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	مقدار F	P-VALUE
خطا	۰,۷۱۳	۳	۰,۲۳۸	۷,۲۵۵	۰/۰۰
کل	۲,۵۲۱	۷۷	۰,۰۳۲۷		
	۳,۲۳۴	۸۰			

جدول ۴-۳-۲ ج) برآورد ضرایب

برآورد	انحراف استاندارد	T-VALUE	P-VALUE
(Constant)	۰,۰۲۶	-۴,۴۹۶	۰
MB	۰,۰۰۴	۳,۲۰۷	۰,۰۰۲
MV	۰	-۰,۲۱۵	۰,۸۳۱
EARN	۰,۱۵۳	۳,۳۰۹	۰,۰۰۱



### بررسی مفروضات مدل رگرسیون خطی:

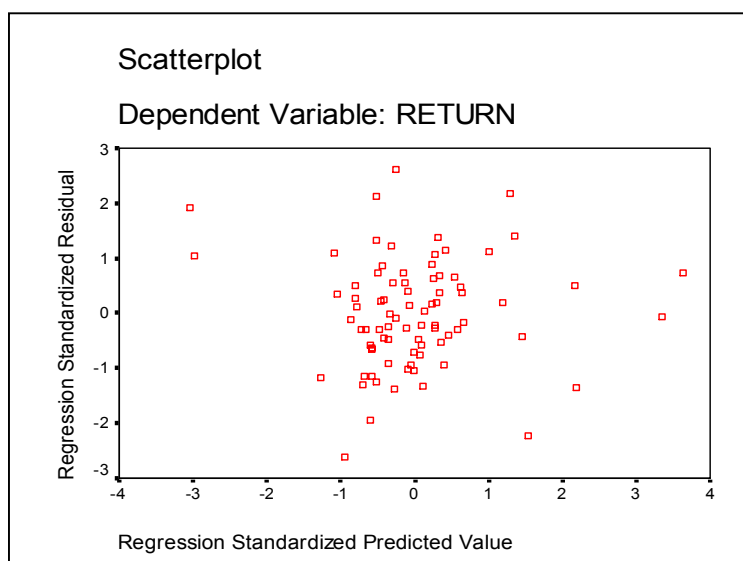
با توجه به نمودار شماره ۱، نمودار پراکنش باقیمانده های استاندارد شده در مقابل پیش بینی های استاندارد شده، روندی مشاهده نشده و تقارن حول خط صفر می باشد. بنابراین همسانی در واریانس باقیمانده ها را می توانیم مورد تأیید قرار دهیم. مقدار احتمال مربوط به آزمون کولموگروف اسمیرنوف، برابر ۰,۹۹۷ می باشد که از ۰,۰۵ بزرگتر است، بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد نرمال بودن باقیمانده ها مورد تأیید قرار می گیرد. همچنین توسط نمودار نرمال ( نمودار شماره ۲)، نرمال بودن داده ها تأیید می گردد، زیرا داده ها همگی اطراف خط راست رسم شده، قرار دارند. مقدار آماره دوربین واتسن برابر ۲,۰۵ می باشد که با توجه به نزدیکی آن به عدد ۲ می توانیم استقلال باقیمانده ها را بپذیریم. در قسمت آماره باقیمانده ها، خروجی کمترین و بیشترین باقیمانده ها ی استاندارد شده بین ۳- و ۳ قرار دارند بنابراین در این مدل مشکل وجود داده پرت افتاده مشاهده نمی شود. با توجه به تأیید فرضیات فوق می توانیم به نتایج حاصل از مدل برازش شده اطمینان داشته باشیم.

ضریب تعیین مدل برابر با ۰,۲۲ می باشد و بدین معنی است که حدود ۲۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته (بازده سهام) بوسیله متغیرهای مستقل قابل توجیه است.

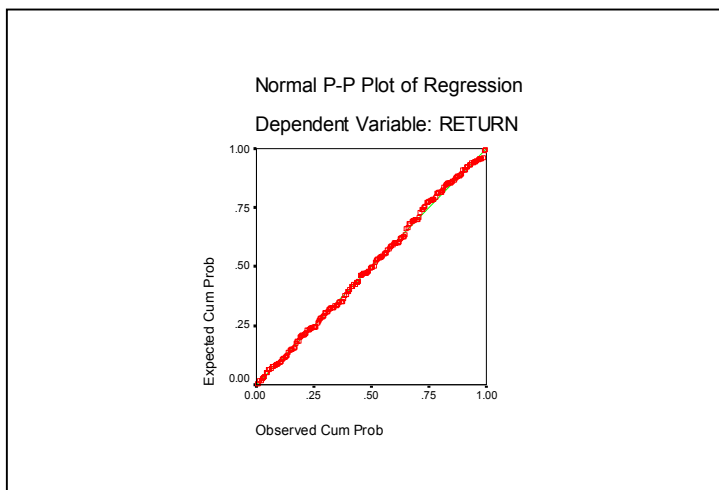
مقدار احتمال مربوط به وجود ارتباط بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل تغییرات سود و متغیر کنترلی نرخ فرصت های رشد (MB)، کوچکتر از ۰,۰۵ بدست آمده است بنابراین ارتباط معنی داری بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل تغییرات سود و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام (MB) وجود دارد. اما پس از بررسی وجود ارتباط بین متغیر وابسته و متغیر مستقل اندازه شرکت (MV)، مقدار احتمال مربوط بزرگتر از ۰,۰۵ بدست آمده است، بنابراین این متغیر از مدل حذف گردید.

مدل رگرسیونی برازش داده شده به صورت زیر بدست آمده است:

$$RETURN_{it} = -0.118 + 0.507 \Delta EARN_{it} + 0.01356 MB$$



نمودار (۱) نمودار پراکنش باقیمانده های استاندارد شده در مقابل پیش بینی های استاندارد شده



نمودار (۲) نمودار نرمال

نرخ فرصت های رشد (MB) ، کوچکتر از ۰,۰۵ بدست آمده است بنابراین ارتباط معنی داری بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل تغییرات سود و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام (MB) وجود دارد. اما پس از بررسی وجود ارتباط بین متغیر وابسته و متغیر مستقل اندازه شرکت (MV) ، مقدار احتمال مربوط بزرگتر از ۰,۰۵ بدست آمده است، بنابراین این متغیر از مدل حذف گردید.

مدل رگرسیونی برازش داده شده به صورت زیر بدست آمده است:

$$RETURN_{it} = 0.208 + 1.868 \Delta EARN_{it} - 0.0148 MB$$

از برازش دادن مدل

$$RETURN_{it} = \beta_0 + \beta_1 \Delta EARN_{it} + \beta_2 MV + \beta_3 MB + \varepsilon_{it}$$

بر داده ها برای سال های بعد از اجرای استاندارد ( سال های ۸۰ تا ۸۴ ) نتایج زیر بدست آمده است:

ضریب تعیین مدل برابر با ۰,۳۲۷ می باشد و بدین معنی است که حدود ۳۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته (بازده سهام) بوسیله متغیرهای مستقل قابل توجیه است.

مقدار احتمال مربوط به وجود ارتباط بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل تغییرات سود و متغیر کنترلی

جدول ۴-۳-۲ الف) آماره های رگرسیون

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد	آماره دوربین واتسن
۰,۵۷۲	۰,۳۲۷	۰,۳۰۶	۰,۲۵۵۲	۱,۹۱۸

جدول ۴-۳-۲ ب) آنالیز واریانس

P-VALUE	مقدار F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	مدل
۰/۰۰	۱۵,۳۷۱	۱,۰۰۱	۳	۳,۰۰۴	خطا
		۰,۰۶۵۱۴	۹۵	۶,۱۸۹	کل
			۹۸	۹,۱۹۳	

جدول ۴-۳-۲ ج) برآورد ضرایب

P-VALUE	T-VALUE	انحراف استاندارد	برآورد	
۰	۴,۵۰۹	۰,۰۴۶	۰,۲۰۸	(Constant)
۰,۰۲	-۱,۲۷۸	۰,۰۱۲	-۰,۰۱۴۸	MB
۰,۲۰۳	-۱,۲۸۳	۰	۰	MV
۰	۶,۵۶۶	۰,۲۸۴	۱,۸۶۸	EARN

## بررسی مفروضات مدل رگرسیون خطی:

در نمودار پراکنش باقیمانده های استاندارد شده در مقابل پیش بینی های استاندارد شده، روندی مشاهده نشده و تقارن حول خط صفر می باشد. بنابراین همسانی در واریانس باقیمانده ها را می توانیم مورد تأیید قرار دهیم. مقدار احتمال مربوط به آزمون کولموگروف اسمیرنف، برابر ۰,۶۴۵ می باشد که از ۰,۰۵ بزرگتر است، بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد نرمال بودن باقیمانده ها مورد تأیید قرار می گیرد. همچنین توسط نمودار نرمال، نرمال بودن داده ها تأیید می گردد زیرا داده ها همگی اطراف خط راست رسم شده، قرار دارند. مقدار آماره دوربین واتسن برابر ۱,۹۱۸ می باشد که با توجه به نزدیکی آن به عدد ۲ می توانیم استقلال باقیمانده ها را بپذیریم.

در قسمت آماره باقیمانده ها، خروجی کمترین و بیشترین باقیمانده های استاندارد شده بین ۳- و ۳ قرار دارند بنابراین در این مدل مشکل وجود داده پرت افتاده مشاهده نمی شود. با توجه به تأیید فرضیات فوق می توانیم به نتایج حاصل از مدل برازش شده اطمینان داشته باشیم.

## نتیجه گیری

برای آزمون فرضیه، مدل تحقیق یک بار قبل از اجرای استانداردهای حسابداری و یک بار بعد از اجرای آن ها، مورد آزمون قرار گرفت. مدل رگرسیونی برازش شده قبل از اجرای استانداردهای حسابداری (۱) و بعد از اجرای استانداردهای حسابداری (۲) به صورت ذیل می باشد.

$$RETURN_{i,t} = -0.118 + 0.507 \Delta EARN_{i,t} + 0.01356 MB \quad (1)$$

$$RETURN_{i,t} = 0.208 + 1.868 \Delta EARN_{i,t} - 0.0148 MB \quad (2)$$

با توجه به این که ضریب تعیین مدل، قبل از اجرای استانداردهای حسابداری ۰/۲۲ و بعد از اجرای استانداردهای حسابداری ۰/۳۲۷ بدست آمده است و از آن جایی که مدل تحقیق بدون تغییر برای دو دوره مختلف به جهت سنجش تأثیر استاندارد های حسابداری

مورد آزمون قرار گرفت و برای هر دو دوره جداگانه مفروضات مدل رگرسیون و ارتباط بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل بررسی گردید، به این نتیجه می رسیم که استانداردهای حسابداری بر ضریب واکنش سود تأثیرگذار است و فرضیه ی تحقیق، تأیید می گردد.

## فهرست منابع

- ۱) اصغری، ایرج، "بررسی عوامل مؤثر بر کفایت شناخت حسابرسان از استانداردهای حسابداری ایران"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)، ۱۳۸۴.
- ۲) بلکویی، احمد، "تئوری حسابداری"، علی پارسائیان، تهران، دفتر پژوهش های فرهنگی، ۱۳۸۱.
- ۳) شورورزی، محمدرضا، "استفاده از خصوصیات کیفی مفاهیم نظری گزارشگری مالی برای ارزیابی کیفیت سود"، رساله دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، ۱۳۸۷.
- ۴) قائمی، محمد حسین؛ طوسی، سعید؛ ۱۳۸۴، بررسی عوامل مؤثر بر بازده سهام عادی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پیام مدیریت، شماره ۱۷ و ۱۸.
- ۵) کردستانی، غلامرضا، "بررسی و تبیین رابطه بین کیفیت سود و واکنش بازار به تغییرات سود نقدی"، رساله دکتری، دانشگاه تهران، ۱۳۸۳.
- ۶) نادری نورعینی، محمد مهدی، "نقش کیفیت سود در پیش بینی سودهای آتی"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۵.
- ۷) نوروزیگی، ابراهیم، "محتوای اطلاعاتی اعلامیه های سود هر سهم بر اساس ضریب واکنش سود"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۸۶.
- ۸) هیأت تدوین استانداردهای حسابداری، مبانی نظری حسابداری و گزارشگری مالی در ایران، سازمان حسابرسی، مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی، ۱۳۷۶.
- 9) Collins D.W, S.P.Kothari, "An Analysis of International and Cross-Sectional

## یادداشت‌ها

<sup>1</sup> Earning Response Coefficient

<sup>2</sup> Francis et al.

<sup>3</sup> Schipper and Vincent

<sup>4</sup> Predictability

<sup>5</sup> Financial Accounting Standards Board

<sup>6</sup> Capital Asset Pricing Model

و از طریق تکنولوژی تولید شرکت تعیین می گردد. به متغیر تعریف می شود به عنوان نسبت هزینه های ثابت ریسک عملیاتی

<sup>7</sup> Bias

<sup>8</sup> Noise

<sup>9</sup> Sustainability

<sup>10</sup> Kormendi and Lipe

<sup>11</sup> Easton and Zmijewski

<sup>12</sup> Earnings Persistence

<sup>13</sup> Collins and Kothari

<sup>14</sup> Kohlbeck and Warfield

Determinants of Earnings Response Coefficients," Journal of Accounting and Economics (July 1989) : pp.143-181, [Online] (www.digitallibraryplus.com ).

10) Easton P.D , M.E. Zmijewski , 1989, Cross – sectional in the stock market response to accounting earnings announcements , journal of Accounting and economics, 11(2),pp:117-141, [Online] (www.digitallibraryplus.com ).

11) Kormendi R, R. Lipe, "Earnings Innovations, Earnings Persistence, and Stock Returns," Journal of Business (July 1987), pp: 323-345, [Online] (www.digitallibraryplus.com ).

12) Kohlbeck M , T. Warfield, 2008, The Effects Of Accounting standard setting on Accounting Quality, Florida Atlantic University (January), [Online] ( www.SSRN.com).

13) Kohlbeck M , T. Warfield, 2005, The Effects of Principles-based Accounting Standards on Accounting Quality, University of Wisconsin – Madison, [Online] ( www.SSRN.com).

14) Miller M, H. F. Modigliani , 1961, Dividend policy growth and the valuation of shares, the journal of business, 34 , pp: 33-411, [Online] (www.digitallibraryplus.com ).

15) Schipper, K, L. Vincent , 2003 , Earnings quality , Accounting Horizons , supplement , pp : 97 – 110, [Online] (www.digitallibraryplus.com ).